

Recomandări de politici pentru susținerea micilor producători

Recomandările de politici pentru facilitarea activității micilor producători este rezultatul realizării **Studiului aprofundat asupra sectorului micilor producători**, realizat sub egida Asociației Patronale a Alianței Întreprinderilor Mici și Mijlocii din Moldova. Studiul dat vine cu o analiză complexă a situației IMM-urilor și a impactului pandemiei COVID asupra sectorului, cu un accent sporit pe situația micilor producători. Astfel, ideile de politici pentru micii producători rezultă din luarea în considerare a următoarelor repere:

- Analiza detaliată a statisticii antreprenoriatului în perioada 2016-2020 prin analiza structurală atât în funcție de mărimea afacerilor, cât și de domeniul de activitate. Principalii indicatori analizați sunt numărul de întreprinderi, numărul de angajați sau veniturile din vânzări
- Cartografierea altor studii cu tematică similară sau sondaje realizate în ultima perioadă în Republica Moldova
- Urmărirea tendințelor internaționale în materie de mixul de politici utilizat de diferite state pentru susținerea IMM-urilor în context pandemic prin consultarea cercetărilor unor organizații internaționale relevante (OECD, Banca Mondială, FMI)
- Derularea unor interviuri cu reprezentanți a micilor producători (25-30 de întreprinderi) în baza unui Chestionar privind identificarea măsurilor de suport pentru IMM-uri în context post-pandemic. Prin sintagma de mic producător se are în vedere companii din industria prelucrătoare, care se încadrează în categoria de întreprindere Micro sau Mică (cu un efectiv de salariați de până la 50 de persoane). Discuțiile cu micii producători au abordat următoarele dimensiuni de activitate: i) Informații generale, ii) Vânzări, piețe de desfacere, iii) Finanțe, Acces la finanțe, iv) Forța de muncă, v) Relația stat-antreprenor pe timp de pandemie, vi) Climat de afaceri: evoluție

Studiul trasează principalele tendințe aferente IMM-urilor, cu focusul central pe implicațiile pandemiei. Evoluțiile date sunt redată după cum urmează:

1. **Sectorul întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri) continuă să aibă un rol esențial în cadrul economiei naționale.** Prezența numerică a acestora de 98,6% din numărul total de întreprinderi din economie generează peste 60 la sută din totalul locurilor de muncă și aproape 40 la sută din cifra de afaceri obținută de întreprinderi. Drept consecință, acestea contribuie cu aproape jumătate (48%) la formarea Produsului Intern Brut. Totodată, IMM-urile din țară au contractate circa 30,1% din totalul creditelor bancare acordate de bănci, iar dacă ne limităm doar la persoanele juridice atunci cota IMM-urilor ajunge până la 46,8%.
2. **Structura pe activități economice denotă că IMM-urile au un nivel mai înalt de expunere în cele mai afectate sectoare de pandemie.** Dincolo de nivelul de pregătire și reziliență la crize, IMM-urile au fost cele mai mult afectate reieșind din însuși structura economiei naționale, acestea fiind cele mai prezente în Comerț, Transport și HoReCa, sectoare cel mai grav afectate de pandemie. Astfel, în anul 2020 contribuția IMM-urilor la formarea PIB-ului a scăzut cu 2,9 puncte procentuale până la 48%.

3. **Criza pandemică a afectat în special întreprinderile mijlocii și mici, stocul acestora reducându-se cu 0,9%, respectiv 2,5%.** Creșterea numărului de IMM din 2020 (cu 3,1%) a avut loc exclusiv din contul întreprinderilor micro, aceasta în condițiile în care stocul acestora din 2019 a rămas practic la fel ca și cel din 2018.

Totuși această creștere trebuie privită și analizată cu atenție. O concluzie evidentă este că stocul companiilor micro a crescut în 2020 din contul retrogradării unor companii mici, care și-au redus numărul de personal și cifra de afaceri. În plus, Pandemia i-a impus pe mulți să migreze ‘forțat’ din cadrul informal în cel formal, din statutul de firmă ne-raportoare în cea de raportoare. Un exemplu simplu este închiderea temporară a piețelor agricole în aer liber. Tot în ultimii ani se atestă o reducere a deținătorilor de patente și preluarea unei forme de organizare juridică, dar și un boom al antreprenorilor individuali.

4. **Numărul antreprenorilor tineri care abandonează activitatea antreprenorială este, în ultimii ani, mai mare decât numărul celor care intră în această activitate, ponderea lor în populația antreprenorială scăzând dramatic.** Spre deosebire de ei, antreprenorii mai seniori demonstrează o reziliență mai mare. Dacă în 2009 aproape 23% din antreprenori erau în segmentul de vârstă 15-34 de ani, atunci în 2019 ponderea acestora era de numai 14,4%. În absența aportului de antreprenori tineri, vârsta medie a grupului de antreprenori existenți va crește, iar numărul lor inevitabil va scădea.
5. **Antreprenoriatul feminin este o altă rezervă nevalorificată,** deși profilul educațional al femeilor arată în mod clar că capitalul lor uman nu cedează cu nimic capitalului uman acumulat de bărbați. Deși participarea femeilor la activitatea de antreprenoriat s-a îmbunătățit în ultimii ani, înregistrându-se o creștere a participării acestora cu circa 6,4 p.p. (în 2017, circa 33,9% din întreprinderi erau deținute sau gestionate de femei), acestea continuă să reprezinte o minoritate în cadrul comunității de afaceri și un potențial de creștere puțin utilizat, în condițiile în care acestea constituie circa 52% din totalul populației rezidente a țării.
6. **Criza pandemică și măsurile luate nu au făcut decât să lovească cel mai mult anume cele mai vulnerabile segmente – micro & mici. Combinat, numărul salariaților din IMM-uri s-a redus cu 5,7% față de 2019, sau 19 236 de salariați, iar 81,3% din angajați au fost din rândul firmelor mici & micro.** Cele mai multe locuri de muncă s-au redus în comerț, construcții, activități de cazare și alimentație publică și agricultură.
7. Veniturile din vânzări ale IMM în 2020 au însumat 150,1 mld. lei sau 39,3% din venituri din vânzări în total pe economie. Acestea s-au redus pe timp de pandemie cu 4,6% față de anul 2019. În anii pre-pandemici firmele micro au înregistrat cele mai mari creșteri medii anuale (de 8,9%). În schimb, tot ele au fost și cele mai puternic lovite de criză, cu o reducere medie a cifrei de vânzări de 6,3% în 2020. Pandemia a redus cifrele de afaceri a tuturor întreprinderilor, indiferent de mărime.

Criza pandemică a tăiat puțin peste 9% din cifra de afaceri din servicii și agricultură, care a avut de suferit în plus și de pe urma secetei și unui an agricol prost. Industria și construcțiile (din contul întreprinderilor mijlocii) au rămas pe linia de plutire, cu creșteri marginale în 2020.

8. În condițiile reducerii stocurilor de companii mijlocii și mici cifra de afaceri medie per o întreprindere s-a redus într-un ritm mai lent (-3,4% în cazul întreprinderilor mijlocii și -1,3% în cazul celor mici). În schimb creșterea stocului de firme micro, în combinație cu reducerea cifrei de afaceri din acest segment cu 6,3% a dus la venituri din vânzări per întreprindere cu 9,1% mai mici în 2020. Cele mai afectate au fost agricultura și serviciile, cu vânzări medii per întreprindere mai mici cu circa 14,2%, respectiv 11,7% în 2020.
9. Remanierile și reducerile de personal, forțate de criza pandemică, au făcut ca cifra de afaceri medie per salariat IMM să crească ușor, cu 1,2% în 2020 (de la 468,2 mii lei la 473,8 mii lei). Totuși această creștere s-a derulat din contul firmelor micro, pe fundalul creșterii stocului de firme, dar în condițiile reducerii record de personal de 9,6% , sau cca 10,6 mii salariați.
10. Izbucnirea COVID-19 a pus companiile în situația să se adapteze la circumstanțele în schimbare. Astfel, potrivit sondajului Băncii Mondiale Enterprise Survey, o treime dintre companii și-au început sau și-au crescut activitatea de afaceri online, iar un sfert au început sau au înregistrat o creștere a livrărilor de bunuri sau servicii. Aproximativ 19% dintre întreprinderi au introdus sau și-au ajustat produsele sau serviciile din cauza izbucnirii pandemiei, companiile mari reacționând mai rapid decât cele mai mici. Spre regret cea mai mare parte a companiilor locale nu au fost suficient de pregătite pentru a minimiza riscurile și impactul devastator al pandemiei. **Acele puține companii care au manifestat interes și atenție sporită în ceea ce privește aspectele legate de inovare și digitalizare și-au asigurat o reziliență sporită la șocurile pandemiei.**
11. Reieșind din studiile internaționale care sumarizează experiența diferitor state, impactul disproporționat al pandemiei asupra IMM-urilor întreprinderilor date poate fi sistematizat în câteva motive cheie:
 - IMM-urile sunt suprareprezentate în sectoarele cele mai afectate de criză.
 - Firmele mai mici sunt de obicei mai fragile din punct de vedere financiar și au rezerve de numerar mai mici decât omologii lor mai mari.
 - Companiile mici au capacități mai slabe ale lanțului de aprovizionare decât omologii lor mai mari.
 - Companiile mai mici rămân în urmă în ceea ce privește adoptarea instrumentelor și tehnologiilor digitale care pot contribui la creșterea rezistenței în criza pandemică actuală.
 - Firmele mici stabilite se luptă adesea să își adapteze operațiunile de afaceri la situația actuală, în comparație cu firmele mari și se confruntă cu mai multe constrângeri de competențe operaționale.
12. Experiența internațională cu privire la măsurile luate de diverse state în context pandemic pentru a ajuta IMM-urile, prezintă mai multe repere de luat în considerare la elaborarea noilor politici de recuperare și creștere. O parte dintre liniile directe date, din care ar putea învăța și Republica Moldova, se referă la:
 - Asigurarea furnizării rapide a sprijinului și politicilor antreprenoriale pentru IMM-uri prin simplificarea accesului la sprijin și prin asigurarea unor sisteme digitale eficiente de livrare, menținând în același timp responsabilitatea și eficacitatea.

- Intervențiile politice ar trebui să se străduiască să vizeze întreprinderile viabile care au cea mai mare nevoie de ele. Măsurile de suport în raport cu IMM-urile trebuie să fie mai selective și mai bine țintite.
 - Stimularea ratelor de înființare al afacerilor, în special pentru noile întreprinderi inovatoare. Importanța stimulării noilor start-up-uri inovatoare poate fi văzută ca o lecție suplimentară învățată din pandemie.
 - Asigurarea că măsurile de sprijin sunt incluzive și ajung la segmentele vulnerabile ale populației IMM-urilor.
 - Regândirea abordărilor de politici cu privire la antreprenorii care desfășoară activități independente. De obicei, lucrătorilor independenți le lipsește o relație puternică cu organismele publice și adesea le este greu să acceseze sprijinul guvernamental.
 - Evitarea supra îndatorării IMM-urilor și o criză de solvabilitate a acestora prin explorarea capitalului propriu, cvasi-capital și a altor sprijin non-datorie. O serie de măsuri potențiale, inclusiv măsuri de capital propriu și cvasi-capital, includ: sprijin prin granturi, împrumuturi convertibile, împrumuturi eligibile pentru iertare, împrumuturi subordonate, fonduri de acțiuni/obligațiuni convertibile, crowdfunding cu acțiuni, politici fiscale pentru consolidarea echității IMM-urilor etc.
 - Permitearea proceselor de distrugere creativă să-și urmeze cursul din nou, asigurând în același timp o tranziție justă și posibilități pentru a doua șansă pentru antreprenoriat. Având în vedere numărul așteptat de insolvențe în multe țări, ar fi necesare măsuri de sprijin pentru antreprenoriatul de „a doua șansă”, permițând antreprenorilor de bună credință reluarea afacerilor. Distrugerea creativă reînnoită ar putea fi însoțită de politici care să asigure o tranziție justă pentru antreprenori și lucrătorii acestora.
 - Asigurarea că programele de redresare pentru a „reconstrui mai bine” reflectă circumstanțele și perspectivele IMM-urilor și ale antreprenorilor și sunt adecvate pentru a sprijini redresarea acestora. În spiritul „de a nu lăsa o criză bună să se irosească”, guvernele iau din ce în ce mai multe măsuri pentru a „reconstrui mai bine” și pun în aplicare pachete largi de redresare. Sustenabilitatea se află adesea în centrul acestor pachete, punând un accent puternic pe tranziția către energie curată, eficiență a resurselor și consum mai ecologic. De asemenea, pachetele depun eforturi puternice pentru digitalizare, inovare și competențe.
 - Includerea unui accent puternic pe digitalizarea IMM-urilor și a noilor firme ca piatră de temelie a redresării. Măsurile în acest domeniu sunt în linii mari în trei domenii: lucru la distanță, comerț electronic și infrastructură și competențe digitale.
 - Luarea de măsuri pentru a îmbunătăți reziliența IMM-urilor, a întreprinderilor nou înființate și a întreprinderilor care se extind la scară largă.
13. Interviuurile realizate în cadrul studiului în rândul a 28 de companii arată că provocările pandemiei au impus companiile să ia diverse măsuri pentru a se adapta la noile realități. Astfel, 2 din 3 companii au decis să intre pe platformele de promovare și comercializare on-line, cca 54% din companiile intervievate au lansat noi produse / dezvoltat noi linii de business, iar 50% au identificat noi piețe / clienți. Întreruperile din lanțurile valorice de aprovizionare i-au făcut pe 48% din companii să identifice noi soluții alternative de aprovizionare. În același timp, doar 18,5% din respondenți au explorat oportunitățile de export și au făcut primele exporturi.

14. Pe timp de pandemie vânzările on-line au reprezentat o soluție pentru a menține sau chiar crește vânzările. Totuși această soluție a fost aplicată de companii în mod neuniform, iar motivele sunt diverse. Astfel, **chiar dacă cca 57% din companii declară că fac vânzări on-line, în cazul a 28,6% cota acestora nu depășește 10%. În cazul a 10,7% din firme cota vânzărilor on-line este între 10-25%, iar pentru 3,6% din firme cota este între 25-50%.** Doar patru companii din eșantion (sau 14,3%) afirmă că cota vânzărilor on-line depășește 50%. De partea cealaltă, cca 42,9% din firmele intervievate declară că nu fac vânzări on-line. Jumătate din acestea și-ar dori să intre și pe on-line, dar afirmă că nu au astfel de abilități și competențe, sau investițiile necesare sunt prea mai și nu și le pot permite. Altă jumătate afirmă că nu fac vânzări on-line pentru că nu este cazul.
15. Pentru marea majoritate a companiilor intervievate (79%) piața locală este principală piață de desfacere. Mai mult decât atât, jumătate dintre companii (14) vând toată producția exclusiv pe piața locală, iar în cazul 8 companii (29%) cota vânzărilor pe piața locală este de cel puțin 80%. Jumătate din companiile intervievate consideră că concurența înaltă pe piețele externe este, în prezent, o barieră pentru a începe să exporte sau să exporte în volume mai mari. Barierele tehnice sunt un alt impediment pe larg recunoscut de către companii (46,4%).
16. Pe perioada pandemiei companiile au întâmpinat provocări diverse legate de aspectele și planurile financiare. **Pandemia a pus pe "hold" planurile investiționale, ori 3 din 4 companii au declarat că nu au avut resurse investiționale suficiente sau acestea chiar au lipsit.** În top 3 provocări mai întră nevoia de resurse circulante suplimentare (64,3%) și resurse insuficiente pentru plata salariilor și contribuțiilor aferente (57,1%). Trei din patru companii au apelat la o instituție financiară pentru a accesa resurse financiare în ultimii 2 ani, inclusiv în context pandemic, iar cca 71% din acestea (sau 53,6% din eșantion) au obținut resursele necesare.
17. Restricțiile impuse de pandemie, dar și înrăutățirea stării de sănătate a populației au afectat inevitabil și productivitatea muncii salariaților. **Potrivit sondajului, 32,1% din companii au declarat că productivitatea muncii salariaților în contextul pandemiei a fost afectată semnificativ, în timp ce 39,3% au declarat că aceasta a fost afectată într-o oarecare măsură.**
18. Potrivit companiilor intervievate, în topul dificultăților generate de diferite domenii ale reglementării de stat în Moldova se află următoarele aspecte:
 - Lipsa capitalului necesar și concurența neloială au fost tratate drept barieră foarte mare și mare în medie de 2 din 3 întreprinderi chestionate;
 - Piața redusă la produsele sau serviciile companiei este o problemă majoră enunțată de peste jumătate din companii (53%);
 - Sistemul de impozitare, Operațiunile de import-export, Solicitarea prestării unor servicii cu plată de către angajații publici sau de către companii impuse de către aceștia (evaluare, expertiză), Acte permissive referitor la utilizarea construcțiilor, Certificarea de conformitate și sanitară a produselor și Inspecțiile sunt problematice într-o măsură foarte mare și mare pentru 40-45% din micii producători.
19. **Regretabil, dar 20 din 28 de companii (71%) nu au obținut facilități oferite de Stat în vederea atenuării impactului economic al pandemiei COVID-19.** Printre

cele 8 companii care au beneficiat de astfel de facilități (unele multiple), celor mai multe (5) le-a fost rambursat TVA, iar 3 din ele au primit subvenții pentru dobânzi. Câte 2 companii au declarat că au beneficiat de programul de subvenționare a șomajului tehnic și staționare și de amânarea raportării și plății taxelor și impozitelor, în timp ce o companie a indicat că i s-a permis prelungirea termenelor de raportare a activității economice (altele decât cele aferente taxelor și impozitelor).

20. **Principala problemă, menționată de 78,6% dintre companii, ține de forța de muncă** (insuficiență, menținerea angajaților, declin în productivitatea muncii etc.). Pandemia a adus cu ea și rupturi și perturbări importante în lanțul logistic de aprovizionare, ori jumătate din companiile interviewate au menționat că s-au confruntat cu astfel de probleme. Creșterea prețurilor și capacități insuficiente pentru inovații și adaptare la noile realități sunt alte 2 probleme importante pentru derularea afacerilor în Moldova, menționate de câte 35,7% din întreprinderile interviewate.
21. Cele mai multe companii (50%) sunt încrezătoare că piața de desfacere în care activează va crește în următoarele 12 luni. Cca 39,3% din firme se așteaptă că a face business în Republica Moldova va fi mai ușor, în timp ce 35,7% consideră că investițiile capitale (în active materiale pe termen lung) vor crește în următoarele 12 luni. La polul opus, cca 64,3% din companii declară că accesul la forța de muncă va fi mai greu în următoarele 12 luni.
22. În top 5 măsuri de suport menționate de companii, necesare pentru a depăși impactul Covid-19 și a crește competitivitatea afacerii, se regăsesc:
 - Programe de asistență financiară cu componentă de grant (89,3% din companii);
 - Suport pentru tehnologizarea afacerii (noi utilaje, echipamente) (89,3%);
 - Suport în promovare și Marketing pentru afacerea (82,1%);
 - Regim al legislației muncii simplificat pentru micul business (82,1%);
 - Suport pentru diversificarea afacerii (78,6%).

Drept rezultat al derulării analizei, au fost identificate 10 priorități de politici pentru ușurarea mediului de activitate al micilor producători după cum urmează.

1. Includerea în noul Program Național pentru Promovarea Antreprenoriatului și Creșterea Competitivității pentru anii 2022-2026 a obiectivului de fortificare pe termen lung a mediului de afaceri de a rezista la crize - coronacriza a arătat vulnerabilitatea IMM-urilor la pandemie și la măsurile de izolare. Pentru a merge mai departe, nu este important doar trecerea de la sprijinul de urgență la sprijinul pentru redresare, ci și obiectivul de creștere a rezistenței IMM-urilor. Reziliența înseamnă capacitatea de a răspunde mai bine la șocuri și politici care ajută la prevenirea impactului negativ asupra IMM-urilor al șocurilor viitoare. Reziliența IMM-urilor se poate referi la factori interni (cum ar fi rezervele lor de numerar sau conectivitatea lor digitală) și la factori externi (de exemplu, încorporarea lor în lanțurile globale de aprovizionare). În dezvoltarea în continuare a răspunsului politic la COVID-19 dar și în perioada post-Covid, guvernele trebuie să reflecte în continuare modul în care pot contribui la creșterea rezilienței populației de IMM-uri. Este posibil ca unele aspecte ale vulnerabilității IMM-urilor să nu se schimbe ușor, cum ar fi prevalența lor în sectoarele cu risc sau dependența lor de un număr limitat de furnizori și clienți. Vulnerabilitatea lor s-a legat, de asemenea, de rezervele lor scăzute de numerar, de utilizarea mai redusă a instrumentelor digitale, de nefamiliaritatea lor cu sistemele de sprijinire a politicilor publice și de lipsa lor de includere în

planurile de urgență existente cu privire la modul de abordare a pandemiilor. O evaluare a acestor factori și a modului în care politicile pot contribui la îmbunătățirea acestora poate contribui la consolidarea rezistenței IMM-urilor la noile șocuri.

2. Optimizarea barierelor administrative pentru ca măsurile aplicate de stat pentru business să poată fi accesate de un număr cât mai mare de beneficiari – pe lângă suportul limitat planificat pentru IMM-uri, pandemia a mai relevat o asimilare extrem de modestă a resurselor date de suport puse la dispoziție de către stat. Astfel, asigurarea furnizării rapide a sprijinului și politicilor antreprenoriale pentru IMM-uri prin simplificarea accesului la sprijin și prin operarea unor sisteme digitale eficiente de livrare, menținând în același timp responsabilitatea și eficacitatea, sunt elemente vitale pentru a ajuta IMM-urile pe viitor.

3. Includerea unui accent puternic pe digitalizarea IMM-urilor ca piatră de temelie a redresării și rezilienței – Datele statistice, cât și cele din cercetarea cu micii producători relevă că digitalizarea, în sensul larg al cuvântului, este încă puțin înțeleasă și aplicată de multe întreprinderi, ori aceasta reprezintă acces către o bază largă de furnizori de inputuri și servicii (naționali și internaționali), servicii financiare inovative, forță de muncă calificată, prin intermediul site-urilor de recrutare, servicii de outsourcing și contractarea serviciilor on-line, și, nu în ultimul rând, o sursă prețioasă de conectare cu diverși parteneri de difuzare a cunoștințelor. Sprijinul pentru digitalizarea IMM-urilor ar trebui să fie un element central al politicilor de consolidare a redresării și rezilienței. În lumina „decalajelor de digitalizare” persistente dintre firmele mici și cele mai mari, nevoia de a fortifica componenta de digitalizare în politicile pro-IMM-uri este stringentă. Măsurile în acest domeniu sunt în linii mari în trei domenii: **lucru la distanță, comerț electronic și infrastructură și competențe digitale**. Astfel, dezvoltarea de Program pentru instruire și finanțare a proceselor de digitalizare, precum și îmbunătățirea cadrului normativ aferent sunt de importanță prioritară. Focusul trebuie să fie pe accelerarea incluziunii activităților de inovare în rândul IMM-urilor și transformarea digitală, pentru a ține pasul cu companiile mai mari, angajarea în creșterea competențelor și abilităților, stabilirea legăturilor de business cu companiile multinaționale. Prin urmare crearea de pachete de suport pentru susținerea inovării în rândul IMM-urilor este foarte importantă pentru creșterea competitivității și reducerea decalajelor față de companiile mari.

4. Amplificarea schemelor de garantare a creditelor combinate cu dobânzi preferențiale – chiar dacă programele de suport cu componentă de grant sunt un element important dorit în continuare de firme, posibilitățile bugetare fac ca de acest instrument să poată beneficia un număr limitat de firme cu sume de grant limitate. În schimb, extinderea schemelor de garantare a creditelor poate oferi un impuls de angajare la un număr mult mai mare de IMM-uri. Rezultatele din anul 2021 când se atestă o creștere semnificativă a numărului de garanții acordate la care se adaugă anunțul recent al autorităților de a trece de la garanții individuale și la garanții de portofoliu¹ reprezintă importante premize de creștere. Capitalizarea în continuare a Fondului de garantare a Creditelor, inclusiv prin atragerea resurselor externe și combinarea acestui instrument cu o dobândă preferențială, în condițiile inflaționiste actuale de creștere a ratelor bancare, poate oferi un imbold adițional de a spori în mod semnificativ accesul micului business la finanțări.

5. Adoptarea unui program amplu de re tehnologizare – în medie 9 din 10 companii participante la cercetarea pentru micii producători au enunțat suportul pentru tehnologizarea

¹ <https://me.gov.md/ro/content/guvernarea-anunta-noi-mecanisme-de-sustinere-mediului-de-afaceri>

afacerii (noi utilaje, echipamente) drept una din condițiile esențiale pentru a depăși impactul Covid-19 și a crește competitivitatea afacerii. În condițiile deficitului acut de forță de muncă, la care 2 din 3 companii se așteaptă să se înrăutățească chiar, și nevoia de a menține salariații prin remunerare mai mare, dezideratul de creștere a productivității poate fi atins doar prin tehnologizare și retehnologizare. Astfel, un program pentru tehnologizare prin achiziția de echipamente noi, dar și modernizarea celor existente după caz, poate avea o contribuție importantă la edificarea unor afaceri mai competitive.

6. Îmbunătățirea lichidității micilor afaceri prin stimulente de ordin fiscal – deficitul de lichidități este unul din marile obstacole ale micilor afaceri în condițiile în care puterea lor de negociere cu furnizorii și clienții în lanțurile de aprovizionare este una limitată, al fel ca și accesul al finanțe. Reieșind din experiența altor țări, dar și din ideile venite din interviurile cu micii producători se propun spre a fi analizate implementarea a 2 măsuri fiscale:

- **6.1 Promovarea sistemului TVA la încasare pentru micii producători**, care presupune calcularea TVA de către contribuabilul vânzător la momentul încasării contravalorii livrărilor/prestărilor efectuate, și nu la emiterea acesteia. Cel puțin pentru prima etapă aplicabilitatea unui asemenea instrument se propune pentru micul business prin plafonarea companiilor eligibile de a aplica acest mecanism la un anumit nivel maxim al cifrei de afacere.
- **6.2 Posibilitatea amânării plăților impozitelor salariale la cerere contra aplicării unor dobânzi** - pentru o parte din întreprinderi, printre cele mai multe dureri de cap le au cu plata salariilor și impozitelor. Acestea consideră neloial faptul că statul acceptă să se finanțeze de la Bănci, stimulând Băncile să nu acorde credite ci să cumpere Hârtii de Valoare: “spre exemplu dacă întreprinderea noastră nu achită impozitele la timp, ni se mai oferă o vacanță de maxim o luna (cu multe sunete și încasări forțate din conturi)”. În acest sens, unele întreprinderi sunt gata să achite o dobândă sporită pentru perioada în care nu achită impozitele pe salarii, această posibilitate fiind o metodă de a atenua decalajele de casă. Autoritățile fiscale ar putea prin metoda de scoring să evalueze chiar care întreprinderi pot face uz de acest drept și care nu.

7. Susținerea financiară solidă și instituționalizarea corespunzătoare a Programului de susținere a afacerilor cu potențial înalt de creștere și internaționalizare a acestora pentru a atrage un număr considerabil de IMM-uri cu potențial înalt de creștere, din sectoarele cu impact semnificativ asupra creșterii economice a Republicii Moldova. În condițiile în care piața redusă la produsele sau serviciile companiei este o problemă majoră enunțată de peste jumătate din micii producători intervievați (53%), facilitarea penetrării piețelor de export este un element esențial de competitivitate și creștere.

8. Combaterea concurenței neloiale prin controlul calității mai bun al produselor plasate pe piață prin fortificarea Agenției pentru Protecția Consumatorilor și Supravegherea Pieței, dar și elaborarea și implementarea unui program (set complex de instrumente de politici) dedicat încurajării ocupării formale, axat pe (i) studierea, identificarea și utilizarea factorilor comportamentali pentru reducerea motivațiilor de ocupare informală, (ii) dezvoltarea instrumentelor fiscale și de drept al muncii pentru descurajarea ocupării informale, (iii) înălbirea salariilor prin diverse stimulente precum corelarea salariilor în alb cu finanțarea dobânzilor la creditare sau cu oferirea pentru angajați de vouchere de călătorii pentru ei și familia lor.

9. Simplificarea regimurilor de operare a întreprinderilor mici și a celor de familie, prin elaborarea unui capitol separat cu prevederi simplificate atât în Codul Fiscal, cât și în Codul Muncii. Aproape jumătate din micii producători chestionați percep sistemul de administrare fiscală drept o problemă majoră în lista domeniilor de reglementare. Având un personal redus, este necesar simplificarea la maximum a relației cu autoritățile fiscale pentru ca antreprenorii mici să se poată dedica mai mult activităților de bază ale afacerii.

10. Asigurarea că măsurile de sprijin sunt incluzive și ajung la segmentele vulnerabile ale populației IMM-urilor, prin susținerea în continuare și consolidarea programelor pentru tineri și femei - Numărul antreprenorilor tineri care abandonează activitatea antreprenorială este, în ultimii ani, mai mare decât numărul celor care intră în această activitate, ponderea lor în populația antreprenorială scăzând dramatic. Dacă în 2009 aproape 23% din antreprenori erau în segmentul de vârstă 15-34 de ani, atunci în 2019 ponderea acestora era de numai 14,4%. Antreprenoriatul în rândul tinerilor necesită a fi susținut prin implementarea în continuare a programelor orientate spre atragerea tinerilor în activitățile de antreprenariat. Susținând programele pentru tineri, este o investiție și în creșterea șanselor pentru inovare, probabilitatea cărora este mai mare de a veni de la tineri.

Antreprenoriatul feminin este o altă rezervă nevalorificată, deși profilul educațional al femeilor arată în mod clar că capitalul lor uman nu cedează cu nimic capitalului uman acumulat de bărbați. Deși participarea femeilor la activitatea de antreprenariat s-a îmbunătățit în ultimii ani, înregistrându-se o creștere a participării acestora cu circa 6,4 p.p.(în 2017, circa 33,9% din întreprinderi erau deținute sau gestionate de femei), antreprenoriatul feminin necesită a fi stimulat în continuare. Femeile continuă să reprezinte o minoritate în cadrul comunității de afaceri și un potențial de creștere puțin utilizat, în condițiile în care acestea constituie circa 52% din totalul populației rezidente a țării.